

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח

מסכת זבחים - דף נא נב

ביאור הדבר ביאר רבי לייב מלון (ב, כג) הנידון אם יש הלכה לשייר מן הדם או לא, אם נלמד שיש זריקה, ובנוסף יש עוד הלכה של שיריים, כלומר בעת הזריקה עומדת בפני הזרקת דין "זריקה" ואם יהיה מצב שיריים "שיריים" אז יש לקיים הלכה של יסוד, א"כ לא חייב להשאיר דם ליסוד. אבל אם נלמד ששפיכת השיריים על היסוד היא חלק מחלקי הקרבן הרי שצריך לשייר בזריקה דם ליסוד. מעתה בנידון שהבאנו לעיל בשיטת רבי ישמעאל שכפרת הזריקה תלויה בשפיכת ליסוד אף יהיה תלוי בנידון הנזכר, ומדקדק יבחיין.

התבאר במשנה שיירי הדם של פרה ושעיר של יוה"כ שופך על יסוד המערבי של המזבח. **המקור** "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", **היינו** היסוד שפוגע בו תחילה כאשר יוצא מההיכל לכיוון מזבח החיצון.

דין שפיכת השיריים ליסוד נזכר בתורה ה' פעמים (פר כהן משיח, פר העלם דבר, שעיר נשיא, חטאת יחיד בשערה וכשבה), **ול מכתובים** נאמרו בלשון "מזבח העולה", ללמד **א** שלא שופך על יסוד מזבח הפנימי (לא צריך את המילה "העולה", ללמד על עצם הדיון שהרי ידוע שמזבח המזבח החיצון ממה שנאמר "אשר פתח אהל מועד"). **ב** שאין למזבח הפנימי יסוד כלל. **ג** דין שפיכת שיריים לכל קרבן הקרב במזבח החיצון כעולה (לא שייך לומר שהפסוק מלמד את המשמעות הפשוטה שישפוך את שיירי הדם על המזבח החיצון, שהרי הקרבן המדובר הוא שעיר של נשיא שנעשה בין כך בחוץ ולא צריך לומר שמדובר במזבח העולה, ואף אם תרצה לומר שאת הפנימיים ישפוך ליסוד של החיצון ואת החיצונים ישפוך על יסוד הפנימי והרי אין יסוד לפנימי, בהכרח **העולה** האמורה באה לדרישה ככתוב).

אמנם היה מקום לדרוש שנאמרה כאן הלכה ב"זריקה בעולה" שזרק את הדם ב' זריקות שהם ד', **וזריקה צריכה להיות** במקום שיש יסוד (מערב דרום, וכנגד צפון מזרח. לקרן דרום מזרח אין יסוד. ואמנם לא כתוב "אל יסוד העולה" שמשמעותו הפשוטה שיש מתן דמים נגד מקומות שיש בהם יסוד, אלא כתוב "אל יסוד מזבח העולה" היינו כל הקרבנות שדמם ניתן על מזבח החיצון, אולם סברו שאם היה כתוב "אל יסוד העולה" היה נתון את הדם על הדופן המוסדת של היסוד, היינו מבה היסוד, מה שכתוב "אל יסוד מזבח העולה" מלמד על גג היסוד כלומר החלק ששוכב, וא"כ עדיין היינו נלמדים שזאת הלכה בזריקה ולא בנושא של שיריים). **לדעת רבי ישמעאל** לא צריך מקור לדיון זה, שהרי אם שיריים שאין מכפרים צריך לתת על גג היסוד (מכספת הנמי) בודאי שמתן הדמים בתחילת הכפרה בודאי שתהיה במקום גג היסוד. **לדעת ר"ע** ו**נחלקו** האם מצינו חטאת העוף מעבך (מחטאת) ואינם באים לכפרה צריך לשפוך על גג היסוד (מכספת הנמי), בודאי שבדם המכפר והניתן לכפרה שישצרכו על יסוד. בהכרח האמור "אל יסוד מזבח העולה" ללמד שכל הקרבנות שדנים כעולה על מזבח החיצון יש בהם שפיכת דם על היסוד.

הנפק"מ בין ר"ע לר"י, **לדעת רב אדא בר אהבה**, נחלקו אם שיריים מעכבים, **לדעת ר"י**, הם מעכבים למרות שאינם מכפרים בעצמם. ולדעת ר"ע, הם לא מעכבים ולכן הוסיף שאינם באים לכפרה. **לדעת ר"ע**, לכו"ע אין שיריים מעכבים, **ונחלקו** האם מצינו חטאת העוף מעבך (מחטאת) במהן מן העוף ממנה אדם לאמר לחלוץ וְהוּא, ועי' להלן סד, ז), **לדעת רבי ישמעאל** מעבך ולכן למד בק"י שאין בו כפרה, **ואילו לר"ע** לא מעבך ולכן הוסיף שלא בא לכפרה. **מבואר** שברייאת כדברי ר"פ, לדעת רבי, שייירי הדם של פרה ויוה"כ צריכים יסוד "זאת כל דם הפך ושיפך". **לדעת רבי ישמעאל** נלמד בק"י, אם מי שאין חיוב להכניס דמו (פר כהן משיח) להיכל צריך לשייר שירי הדם ליסוד, בודאי מי שיש חובה להזות דמו להיכל **לדעת ר"ע** ללמד מק"ו מי שאינו נכנס (פר כהן משיח) **לפני ולפנים** בין לחובה בין למצוה צריך יסוד, בודאי מי שנכנס יצטרך יסוד. **היה מקום לומר** ששלאחר שמתנו מק"ו הפסוק שהביא רבי מותר ונלמד ממנו לעבך, **היינו** אם לא ישפוך דמו על היסוד הרי מעבכו בכפרה, **אמר רבי ישמעאל** ועתה קדוש, נשלחו העבודות המסורות, ושם לא כתוב שפיכת דם על היסוד, **הרי שלר"י** שפיכת דם על היסוד אינו מעבך. (ובצטרך לומר שמלפניו דאציא בק"י טרה וכבה לה קרא. **נאן קדושים**) **מעתה נוקטת הנמי**, ניתן ללמוד ק"ו הפך כן משיח, אם שיעיר משיח וחסאת יחיד שדמם לא נכנס כלל להיכל צריך שפיכת דם על היסוד, **בודאי** פר כהן משיח שנכנס לצורך יהיה טעון יסוד (עי' היטב ברש"י ד"ה ומה מי שלאוהרה הדברים סותרים אם הכנסת דם על הפך ושיפך" ולא נאמר "ושפך").

מבואר סבר רבי ישמעאל שמצינו בחטאת העוף הוא מעבך, **ומביאה הנמי** שנאמר ב' שיטות בדברי רבי ישמעאל שהרי **אמר בברייתא לדעת רבי ישמעאל** "והנשאר בדם ימצה" ונדרש שדווקא הנשאר ימצה כלומר אם הדם יצא בהזאה שוב אין מעבך מיצין. **אמר רבי בר חמא** שיטת התנא בברייתא ששיריים מעכבים בקרבן, דין קרבן חטאת בהמה שדמו ניתן לחלק העליון של המזבח, **וכן ששנה** כדון הקרבן ראי הוא להיחלק בבשר שנאמר "הכהן מחטאת ויאלכנה" **ונדרש** שדווקא בתנן את הדם למעלה כדין, **שניה צד לומר** שאם קרבנות שמעיקר דינם צריכים ד' מתנות ונתנו מתנה אחת כשרים, **הרי** יש להתיר אף קרבן שניתן דמו למטה לבקום למעלה. **זוחה הנמי** שלא היה צד זה, משום שכשם שדם צריך לתת למטה ונתן למטה, **נחלקו** אם היה צריך לתת למעלה ונתן למטה, אינו מכפר. **אמנם היה מקום לומר** שהרי סוף סוף דמים שניתנים למעלה סופם לבא למטה בשפיכת שיריים, משי"כ בדם הניתן למטה שאין סופו לבא למעלה, **וא"כ** עדיין יש מקום לומר שיש להתיר דם על למעלה שניתן למטה. **לדעת הנמי**, שאין ללמוד ממה שהדם סופו של דבר יהיה למטה על היסוד, שהרי דם הקרבנות הפנימיים יש מהם שנותנים שיריהם בחוץ, **ובכ"ז** אם יתן את מתנותיהם על המזבח החיצון לא יכפר. **נוקטת הנמי**, בקרבנות הפנימיים אין העבודה מסתיימת במזבח הפנימי ולכן נפסלים אם נתן על מזבח החיצון, **אבל** דם שראוי למעלה והקרבנות מסיימות את העבודה, ותכן לומר שאם נתן למטה שר, **וע"ז דרשו בברייתא** "אותה" רק בתנן כדון, **עכ"פ למד** רבי בר חמא בדברי הברייתא שבקרבנות הפנימיים אין הקרבנות מסיימות את העבודה משום ששיירי הדם על היסוד מעבך.

זחה רבא את דבריו, שהרי אם כדבריו שיש עיכוב בשיריים של קרבנות הפנימיים, **הרי** ניתן ללמוד בק"י, אם קרבן פנימי שסופו להיות בחוץ כאמור ששיריים מעכבים, בכ"ז אם הקדים את נתנית הדם במזבח החיצון לא יכפר, **בודאי** מי שדמו צריך להיות למעלה ואין שיריים מעכבים בו, שאם נתן למטה ישפך **אלא ביאר רבא** כונת הברייתא שאין מספיק בניתנת הדם על הקרבנות משום שעדיין יש ניתנת פרכות בקרבנות הפנימיים.

אמר בברייתא "וכלה הכפר" האמור בקרבנות סדר יוה"כ, **לדעת ר"ע** אם כיפר כילה כלומר אם נתן את כל המתנות של השעיר ושל הפך כדונים הרי כיפר, ואם לא כיפר לא כילה. **לדעת רבי יהודה**, נדרש כצורתו אם כילה כיפר, אם סיים כדונים הרי עלו הקרבנות. **ונחלקו** בנפק"מ רבי ירוב"ל, **למ"ז** נחלקו רק במשמעות הפסוקים. **למ"ז** נחלקו אם שיריים מעכבים, **לדעת רבי יהודה** כל דבר מעבך כל זמן שלא נמר הכל, **ולדעת ר"ע** רק מה שאמור בפרשה מעבך ושפיכת שיריים לא אמורה בפרשת יוה"כ אלא נלמדת מדרשה. **מכיון הנמי** ששיטת רבי"ל ששיריים מעכבים שאמור בשלישית ששיריים מעכבים ולא שפך מבואר פר ומתחיל לתת דמו להיכל (ולא ממקום שהפסק). **זוחה הנמי** שאין זה בהכרח שיטתו שהרי הביא שיש כזו דעה, **ואף ר"ח** הביא שיטה כזו **בשם רבי נחמיה** שהביא תנא ששיריים מעכבים, אבל הוא לא סבר כך.

עיונים על הדף

איך יתכן ששיריים מעכבים את הכפרה הרי כבר נזרק הדם?

כמבואר לאורך דברי הגמ', בדין שפיכת שיירי הדם על היסוד שלמדו מ"העולה" המבוארת בג' מתוך ה' מקומות שנזכר בהם שיירי הדם. היה צד ללמוד שנאמרה כאן הלכה בהלכות זריקת דם של קרבן העולה, וע"ז אמרו ר"ע ור"י שלא צריך בעבור זה לימוד מפסוק אלא ניתן ללמוד בק"ו. ותמהו בש"ס מה הנפק"מ בין דברי ר"י לר"ע, וביאר רב אדא בר אהבה, נחלקו אם שיריים מעכבים, לדעת ר"י, הם מעכבים למרות שאינם מכפרים בעצמם. ולדעת ר"ע, הם לא מעכבים ולכן הוסיף שאינם באים לכפרה.

ובאמת צריך להשכיל בכל האמור מה שייך לומר שצריך לשפוך את הדם על היסוד ואין זה מכפר ומאידך זה מעבך. בהלכות הקודשים למדנו שיש כלל בכל מקום ששנה עליו הכתוב, הכוונה לעבך ודברים אלו נאמרו בדברים שהם מעיקר עבודת הקרבן, ועוד למדנו בעבר שעיקר כפרת הקרבן זה בעת זריקת הדם, ואמת שיש עוד הלכה בחטאת שכהנים אוכלים בעלים מתכפרים, אבל עיקר הכפרה של הקרבן בעת זריקת הדם, מעתה לדעת רבי ישמעאל מצאנו הלכה הטעונה בירור, איך שייך לומר שאין בשיירי הדם "כפרה" ומצד שני הם "מעכבים" הרי אם כבר נעשית הכפרה מה שייך שיש עוד משהו שיעבך, הרי אין זה תלוי בכפרה כלל.

באמת ידועים דברי האבני נזר (יו"ד שלז) לגבי הלכות ברית מילה, שמכח קושיה זו הוכיח שיש מושג בהלכה דבר שאינו מגופו של ענין ובכ"ז הוא מעבך. ועיקר דבריו לגבי ציצין המעכבים את המילה, שלמרות שאינם חלק ממעשה המילה ואינם בהגדרת ערלה, אבל בכ"ז יש בכחם של ציצין לעבך. וכן הבנתו בסוגיא לפנינו וכן במציאו חטאת שמעבך, למרות שכבר היה הזאת הדם, יש כח לעבך אף בדבר שאינו חלק מהקרבן, הקרבן עצמו הוקרב ונעשה כדונו, עתה יש עוד הלכה נוספת של שיירי הדם שיש בכחם עדיין לעבך למרות שהם אינם חלק מהקרבן.

ואחר דבריו, עדיין אנו צריכים להשכיל בגדר זה, מה ההבנה. ובראש מזבח ביאר ביאור חדש ומעניין, שכל דברי רבי ישמעאל שהשיריים מעכבים, אין הכוונה שעצמותם של שיריים מעכבים אם הם לא נשפכו על היסוד, שהרי כאמור דבר זה קשה מהלכה ומסתברא, אלא כאמור הזריקה היא זאת שמכפרת ודבר זה לא השתנה לעולם, זה השלב המכפר ובו נגמר עיקר עבודת הקרבן אלא שעדיין הכפרה תלויה ועומדת לכשיגמר עבודת הדם, עבודת הדם מסתיימת כאשר נשפך הדם ליסוד, ואז באותה שעה מתברר שכבר היתה כפרה משעת זריקת הדם.

האם צריך לדאוג שישאר דם לצורך שיריים שזידנם על היסוד?

כנזכר נחלקו האם שפיכת השיריים מעבך או לא, והתבאר דבר זה לאורך הסוגיא. ויש לבאר בדבר זה האם צריך להשאיר דם כדי לקיים את ההלכה. ודבר זה ביסודו כבר תלוי בנידון שהתבאר לעיל דף כה, אם יש הלכה שצריך לקבל את כל הדם מהבהמה.

לעיל כה, א אמר רב שצריך לקבל את כל הדם בכלי שרת ממה שנאמר "זאת כל דמו ושיפוך" ודנו גדולי האחרונים ורבותינו ראשי הישיבות, האם הלכה וגזירת הכתוב נאמר כאן, או טעם הדבר כדי שיהיה דם לשיריים, או הלכה היא בקבלה. ויש שביירו ידונו זה, האם קבלת הדם מעבר לדון "קבלה" יש הלכה של שיריים" או הכל בדון קבלה. ויש נפק"מ בקרבנות שאין בהם הלכה של יסוד, ודבר מצאנו כפי שציין הגר"א גרובו במנחת אברהם בשם הגר"י הלוי, שיטת הראב"ד שבקרבן פסח ובבכור אין הלכה של שיריים, א"כ אם הלכה שרב אמר לקבל את כל הדם, זה הלכה בהלכות "קבלה" הרי שצריך לקבל את כל הדם כדבריו, אבל אם זו הלכה ב"שיריים" במקום שאין הלכה לשפוך את שיירי הדם על היסוד צריך לא יצטרך לקבל את כל הדם בכלי שרת.

והוכיח, שאין זו הלכה ב"קבלה" אלא בשיריים, לשון הראב"ד בהלכות פרה אדומה (ג, ב) שצריך לקבל את כל דם הפרה בעבור שבשריפת הפרה צריך לשרוף את כל הדם, ומעתה אם יש הלכה ב"קבלה" שצריך לקבל את כל הדם, מה לו להראב"ד למצוא טעם נוסף בדין "פרה אדומה" הרי בהלכות קבלה צריך לקבל את כל הדם, מבואר שאין בהלכות קבלה לקבל את כל הדם, אלא הזין שצריך לקבל כמה שנוזק לזריקה, בנוסף אם יש עוד שימוש בדם צריך לקבל עוד דם, ואם בהלכות פרה אדומה צריך לשרוף את כל הדם, הרי שצריך לקבל את כולו, ואם מצד הלכה של שיירי הדם על היסוד צריך לשפוך את הדם, א"כ צריך לקבל את כל הדם כדי שיועיל לשיריים שיהיה ליסוד.

מעתה לאחר שכבר קיבל את הדם, יש לעיין אם בניתנת הדם או בזריקתו צריך להיות נשמר בדבר זה שישאר לו דם ליסוד, ברשי לעיל נא, א מדוקדק שרק **אם** נשאר מהדם בכלי שרת אז יש הלכה של שיירי הדם (כך דקדק **בבחי אפרים**, ועיין ברש"י לעיל לו, א ד"ה מונן). וכך מבואר בדברי התוס' נג, ב בשיטת רבי משה מפונטזיא, שלא תמיד נשאר בעולה דם לשפוך על היסוד, הרי מבואר שאין הלכה הכרחית להשאיר דם. בתוס' שם נראה שחולקים וסוברים שבכל קרבן יש שיריים.

השפת אמת לעיל לז, א הוכיח מדעת הרמב"ם (מעשה הקרבנות ה) שיש הלכה ומצווה לדאוג שישאר דם כדי ליתנו על היסוד.